

FORUM

MURAT MOROVA'NIN YENİ SERGİSİ: "COSMIC LATTE"

Bâtınî ile zâhirî'nin arafında

07.03.2019

Söyleşi: Evrim Altuğ

İnsan-ı kâmil'in görünmez yüzünü evrende görünür kılmak. Murat Morova 'arafa'taki serüvenine yeni resimlerle devam ediyor. Leonardo da Vinci'nin anatomi çizimlerinden Nicolas de Nikolay'ın derviş gravürlerine, Alman romantik peyzajlarından Hoca Ali Rıza'nın desenlerine uzanan zengin esin kaynaklarını hemhâl ederek kozmosun anlık suretini sunuyor...

Murat Morova, İsimli, 2018; tuval üstüne suluboya, 180x260 cm.

Sanatçı Murat Morova'nın son dönem işlerini kapsayan Cosmic Latte adlı kişisel sergisi, 1 Şubat 2019'da Galeri Nev İstanbul'da açıldı. Sergi, 16 Mart 2019 tarihine kadar izlenebiliyor. Morova'nın bu sergideki

işlerinde, Leonardo da Vinci'nin anatomi çizimlerinden Nicolas de Nikolay'ın derviş gravürlerine; Caspar David Friedrich ve Alman romantik peyzajlarından Hoca Ali Rıza'nın desenlerine; Frederik Ruysch çizimleri ve tekke resimlerinden Osmanlı çarşı ressamlarına yapılan atıflar, serginin genel okumasında yol gösterici referans noktalarını oluşturuyor. Tasavvuf dünyasının zengin felsefe geleneğiyle içinde barındırdığı sanatsal ifade ve estetik normları, sanatçının şifre çözümlerinde kullandığı zengin kaynaklar olarak bu kez Batı'nın semboller ve estetik dünyasıyla buluşuyor. Morova, evrene ve insana karşı hassasiyetini ise yol gösterici ve sembolik detaylar barındıran 'insan-ı kâmil' figürüyle somutlaştırıyor. Yarattığı eklektik estetik içinde her kültürde insan olmanın doğasını vurgulayan sanatçı, 'insan-ı kâmil' figürünün hikâyesini aşına olduğumuz estetik dil ve peyzajlar etrafında kurguluyor. Öte yandan, Morova'nın 'durgun ve durağan olmayan sistemli bir bütün' olarak yorumladığı İslâm estetiği, bugünün güncel sanat pratiklerine yaklaşması açısından da ele alınıyor. Kendisiyle bu vesileyle, imgeleri üzerinden kıvamlı bir muhabbete daldık. -E.A.

Murat Morova (Fotoğraf: Kamil Şükun)

İnsanoğlu tarihin en başından bu yana metinler üretti durdu. Bunlar gerek ikonografi, gerek kelâm, harf oldu, ancak yine de metnin okurdaki karşılığı, tekâmülü farklı oldu. Bu da, bir yapıtın tanımının olmadığını, aynı anda hem doğabileceği hem de ölebileceğini bize düşündürdü. Belki, Cosmic Latte sergisinin ve türlü dipnotların bizi karşıladığı bu galerideki konuşmamıza buradan başlayabiliriz...

Tasavvufta "Herkes, kendi kabı kadar alır," denir. Dolayısıyla gerçek, oralarda bir yerde 'duruyor'dur. Sen ona fincanını uzatırsan, fincanın kadar dolar, kazanını uzatırsan onun kadar dolar. Senin fincanın, zaman içerisinde kazan da olabilir. Bu, şu demek: Senin şu an karşılaştığın bu sembolü, bu imgeyi, bütün bu tarihsel süreçte, o günün koşulları, Zeitgeist'i ile başka türlü adlandırabilirsin. Süreç içinde bilginin çoğalması, yani genel hayat bilgisinin çoğalması, duyarlıkların farklılaşması, siyasanın konjonktürel değişiklikleri, geri dönüp yeniden okuma yaptığında sana farklı çağrışımlar yapar, eserin başka kapı ve yüzlerini gösterir.

Benim de, burada, o 'saydam', mümkün olduğunca donuk olmayan yüzeyler yaratmaya çalışma

nedenim de buydu. İzleyicinin tespit ettiğim şeyin arkasını da mümkün olduğunca hissedebilmesini, onu mekândan çıkartmasını, bütün o 'uzay', o 'espas'a kadar gidebilmesini istedim. Özellikle suluboyayla yaratılan geçicilik, saydamlık bir biçimde bunun üzerine kurulu... İnsan da, evren de mikro-makro kozmos halinde. O yüzden, sergiye hangi yönden bakarsan bak evrene/insana saplanıyorsun. Bütün süreç buydu.

Evrenin bundan sonraki rengi kırmızı ve git gide kızarıyor. Şu anda sütlü kahverengi halinde. Zaten bu yüzden serginin adı Cosmic Latte. Ardından pembeleşerek kızarıp mora dönüşüyor, mavileşiyor ve soğuyor. Süreç böyle.

Aynı anda mikroskop ile teleskop sunar gibi...

Gibi... İşte o, bizim bakışımızın kendi içindeki gücünü de, zafiyetini de belli ediyor.

Kelimeler çok şanslı belki bu dilde; zafiyet ve izafiyet kelimeleri aklıma geldi... Her şey kendi içi ve dışında o kadar görünür ki, tüm mesele zihinle ilgili, değil mi? Bunun gibi, 'espas, suret' der geçeriz ama, o suretin de aslında bir 'asıl'ı gizlediğini nadiren biliriz. Sadece suretini edinmeye çalışırız... Bu da bizi sahiplik meselesine götürüyor... Kendi eserini ne zaman terk ediyorsun?

İsimsiz, 2018; tuval üstüne suluboya, 50x40 cm.

Kendi ikonografimi kurarken *temellük* kavramı önemli benim için... Başkalarının üretiminden, zihin dünyalarından, estetik prensiplerinden, inanç sistematiklerinden aldığım şeyi bir şekilde kendime katarken bütün o mirasa doğru dürüst sahip çıkmak... Bunu aşırı derecede bencilleştirirsen, kendine çok mâl etmeye kalkarsan, bir noktadan sonra benimsemediğin bir iktidar duygusunu da getirir. Burada mümkün olduğu kadar bir 'Murat Morova dünyası' var. Referans aldığı, temellük ettiği ve bütün o dönem ve kişileri de hiçbir zaman unutturmayan, tam tersine hatırlatan ve bugüne çeken bir dünya kurmaya çalışıyorum...

Kendi belleğiyle övünen bir dünya... Son 10-15 yıldır bu 'buğulu' rengi bir doku olarak kullanıyorsun ve bu da benim için seni bir bal arısına dönüştürüyor. Dünyanın birçok nimetinden süzdüklerini, o 'flora'dan faydalanarak –tıpkı sergi girişindeki disiplinlerarası kişi ve dipnotlarda gördüğümüz gibi- eserlerinde de türlü imge ve imgecikleri referans alarak petek petek süzüyorsun.

Öyle. İnsanlık tarihinin geçirdiği bütün evrelere, insanın tarihsel ve toplumsal macerasına çok değer veriyorum. Bütün bu süreçte hem kişisel tarihimizin hem de dünya tarihinin geçtiği bütün çalkantılar, yaralanmalar, derin kültürel, 'şizofrenik' yarılmalar beni çok ilgilendiriyor.

Tasavvufta "Herkes, kendi kabı kadar alır," denir. Dolayısıyla gerçek, oralarda bir yerde 'duruyor'dur. Sen ona fincanını uzatırsan, fincanın kadar dolar, kazanını uzatırsan onun kadar dolar. Senin fincanın, zaman içerisinde kazan da olabilir.

Reddiyeyle barışıklısın...

Barışıklım. Gülten Akın'ın çok sevdiğim dizesidir. "Ah, kimselerin vakti yok/ Durup ince şeyleri anlamaya." Belki birazcık, bugünün hızlı temposunun sanatından ve enformasyonundan uzak durarak, insanlara o ince şeyleri biraz olsun hatırlatmaya gayret ediyorum. Bu yüzden Türkiye'de çağdaş sanatla uğraşan sanatçılardan belki bir 'tık' farkım, bugünün acelesine kendimizi daha çok kaptırmamak yönünde olabilir. Daha ağır ağır, telaşsız, sakın bir şey yapmak istiyorum. 'Çok slogancı tavrılara kapılabilir, çok kışkırtıcı şeyler olabilir' noktasında, hep geri çekmeye çalışıyorum. Malzemeyi de, kendi duygumu da geri çekmeye çalışıyorum. Onların ipuçlarıyla, öne ve geriye, hep birtakım referanslara baka baka yapmaya çalışıyorum.

Biraz, kültür, sanat, insanlık ve emek tarihine saygılı bir tutum olsun istiyorum, çünkü önemsiyorum. Çok uzun yıllara dayanan, lise çağlarımdan bugüne gelen politik bir tavrım var. Bunun bugün beni getirdiği noktada şunu söyleyebilirim; değer verdiğimiz o büyük ideolojiler, inançlar, doktrinler, kendi içinde ne kadar yapı kurucu davranırlarsa davranırlar, işin sonunda çok temel şeylere dayanıyorlar. Adalet, vicdan gibi, eşitlik ve merhamet gibi... Bu dinlerde de komünizmde de böyle... Bunların daha sonradan yozlaşıp deforme edilmeleri, konumuz dışı tabii.

Bu yüzden de, kendi işimi üretirken 'o kadim bilgi bugün hâlâ işimize yarayabilir mi', 'kendi bireysel ve toplumsal tavrımız içinde bundan faydalanabilir miyiz' diye soruyorum. Çünkü her şey süratle bir erozyona doğru gidiyor, bir nebula, tozlaşma haline geliyor...

Cosmic Latte'nin esin kaynakları: "Dipnotlar" (detay).

Dipnotlar, serginin çok önemli bir kısmını oluşturuyor. Bunlar sergideki eserlerin esin kaynaklarının devr-i daim yapan bir grafik listesi. Dipnot olmaktan çıkmış, yerden göğe bir servi ağacı gibi yükseliyor. Grafik bir kaygıyla da yapılan o bölümün kavramsal esintisini yaşıyoruz, bunun gölgesiyle ...

Konuyu açtığın iyi oldu. Çünkü çok önemsedğim ve farkedildiği zaman çok hoşuma giden bir şey bu söylediğin... Bundan önce yaptığım kişisel sergilere bakarsan, belli bir noktada tuval resmi veya yüzey resmiyle uğraştığım sergilerde bile, işlerin resimsel değerlerine aşırı derecede çalışmamışım. Serginin kendi cümlesi, o yüzeylerle bir kavram yaratabilme noktası, benim için daha önemlidir. Örneğin iklim değişimi ve atıklarla ilgili sergim de öyleydi. Her defasında ele aldığım bir kavram var ve bütün düzenlemeyi ona göre yapıyorum; işin sayısallığını, nasıl açılacağını, nasıl asılması gerektiğini ve nasıl okunacağını bir 'son dakika golü' gibi yapmıyorum. Hepsi düşünülerek yapılmış şeyler. Kendi tavrımı oturturken, bir şekilde kavramsala, enstalasyona da ipuçları veren bir duygu yaratmak istiyorum.

Sergilediğin son işlerin kendi tarihine de göndermeleri bulunduğunu görüyoruz.

Var. Daha önceki dönemlerime de bir şekilde hep temellük ediyorum. O da var.

Sanatta muziplik nereye kadar mümkün?

Çok mümkün. Bazen kullandığın malzemenin kendi imkânları, ona hakimiyetindeki zafiyet veya iddiaların ya da o iddiaların karşılığını görememe halleri de sürprizler yaratıyor. Ve o 'sürpriz' dediklerinin sonucu bazen olumlu da olabilir, 'malchance' / talihsiz tesadüf bir hale de gelebilir. Veya

tesadüfün getirdiği şıklar uyarınca, 'yahu düşündüğümden bile iyi çıktı' dediğin durumlar da olabiliyor. O işin coşkulu yanı ve sen orada kalp, kafa ve el üçlemesiyle çalışıyorsun. Günün ve atölyenin şartları, o an içinde olduğun psikolojik durum, bunların bir tanesini devreden çıkarıp diğer ikisi arasında yüksek gerilim yaratabiliyor. Örneğin, ruhumda, kafamda ve kalbimde çok hissettiğim, fakat resimde elimin yetmediği bazı zamanlar oldu.

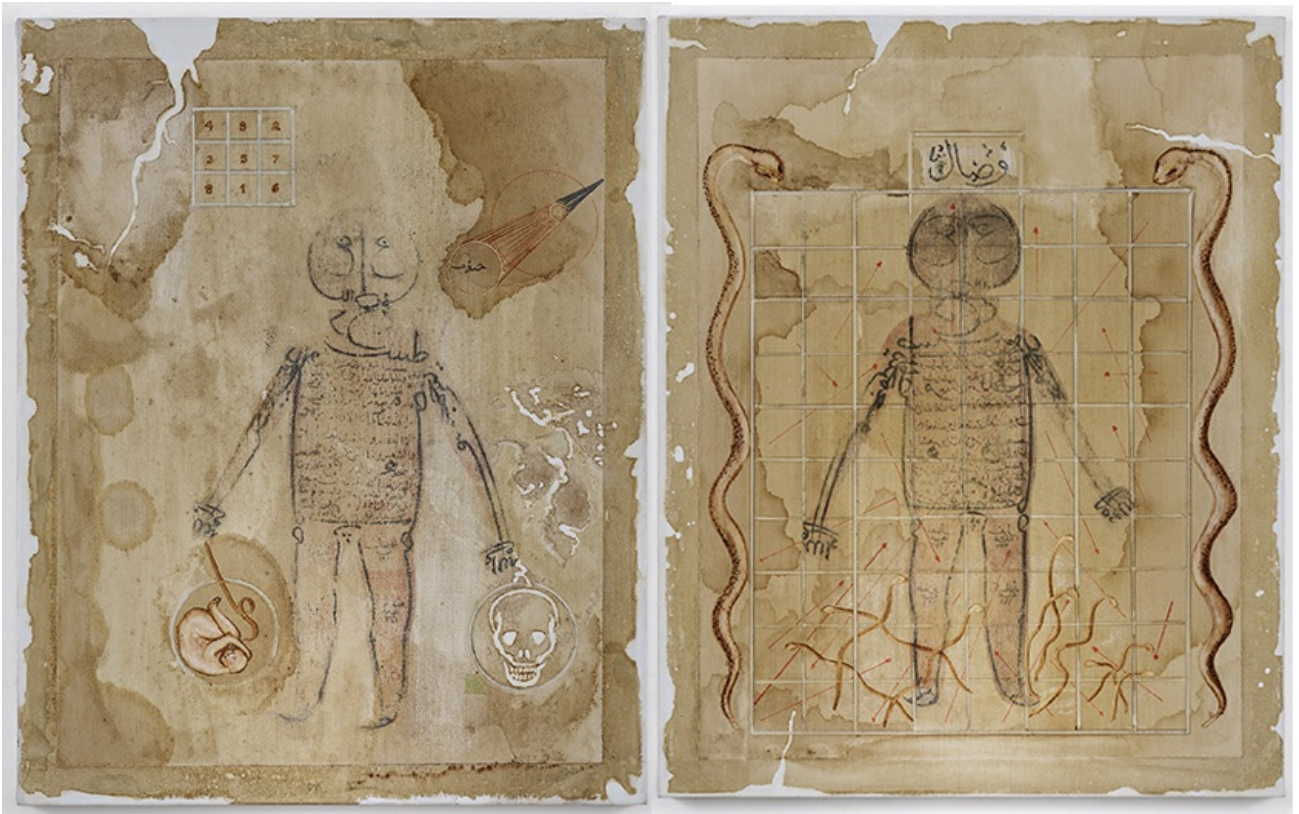
Gülten Akın'ın çok sevdiğim dizesidir. "Ah, kimselerin vakti yok / Durup ince şeyleri anlamaya." Belki birazcık, bugünün hızlı temposunun sanatından ve enformasyonundan uzak durarak, insanlara o ince şeyleri biraz olsun hatırlatmaya gayret ediyorum. Daha ağır ağır, telaşsız, sakin bir şey yapmak istiyorum.

Yani, senin yerine resmin 'sazı eline aldığı', konuşmaya başladığı anlar önemli...

Elbette. Bütün o süreçte hiçbir zaman öyle 'tek tek' düşünemiyorum. Hiçbir zaman 'ilham geldi bunu yaptım' diye bir şey değil bu. Benim için her zaman, her şey proje bazlı oldu. Bu yüzden sergi öncesindeki 'mutfak çalışması' bende çok ağır geçiyor. Bu sergiyi dört-beş ayda toparlamışım. Ama gerisine baktığında, bütün o okuma süreçleri, dinlenen müzikler, atmosferi solurken zihnin başka bir yana kayması ve senin buna dahil olup olmama hallerin var. Tesadüfen radyoda çalan Neşet Ertaş türküsünde geçen, örneğin bir "Cahildim dünyanın rengine kandım" deyişi, belki de benim önüme bu sergideki bir yapıtı çıkarttırdı. Böyle tuhaf şeyler de olabiliyor.

Peki serginin mimarî yerleşim biçimi bir çember olarak mı alınmalı?

Evet, 'döngüsel'; sağ taraftan girdiğinde de, sol taraftan girdiğinde de kapanan bir çember... Bunun içinde de neyin, neden önce geldiğinin ipuçları açık. Durduğumuz yere göre değişiyor. Örneğin sergide görmüş bulunduğun bir parça, 'dünyanın sonu' veya 'nebula' gibi gelen bir kum fırtınası içinde savrulmuş bir resim; ama aynı zamanda, unutmama ki, bu 'dünyanın başlangıcı' da. Bu okumayı izleyicinin kendisine bıraktım.

Yaşam kendi değerini ölümün varlığında buluyor...

Temel kavram bu zaten. Bir şekilde, serginin ana izlekleri ölüm ve melankoli. Batı'da, gerek edebiyat, müzik ve plastik sanatlara, gerekse bireysel insan hikâyelerine bakıldığında, bu ölüm ve melankoli meselesinin nasıl ele alındığıyla ilgili ufak tefek farklılıklar var. İşin Doğu'ya ait kısmında bir kabul ediş, bir tevekkül, Batı'ya ait kısımlarda ise, evet, böyle bir 'son' beliriyor, ancak bir nevi küçük 'isyan' da var. Fakat zaman içinde, bazı durumlarda, bu iki fikir birbirinine çok yakınlaşmış. Ben o dönemleri özellikle seçtim zaten: Alman romantik resmi veya Alman romantizminin bu sergiye dahil olma nedeni de buydu. Çünkü Alman romantik akımının önemli temsilcilerinin hepsi yaşamlarını intihar ile sonlandırdı. Kendi ölümlerine kendileri karar vermiş insanlar bunlar. Hölderlin gibi, Kleitz gibi, Nietzsche gibi... Ama öbür tarafta hiçlik felsefesini bize büyük bir tevekkül, hatta 'son' ile getirenler var; Yunus Emre gibi, Mevlâna gibi...

İnsanlık tarihinin geçirdiği bütün evrelere, insanın tarihsel ve toplumsal macerasına çok değer veriyorum. Bütün bu süreçte hem kişisel tarihimizin hem de dünya tarihinin geçtiği bütün çalkantılar, yaralanmalar, derin kültürel, 'şizofrenik' yarılmalar beni çok ilgilendiriyor.

Bir sanatçı yapıtını imha edebilir mi? Bir yapıt intihar edebilir mi? Bu unutulacak mı mümkün?

Tabii. Bazı şeyler bizim kontrolümüzde değil. Bazen kendi hayatında çok önemli, değerli bulduğun bir şeyi hayata saldıığında onun karşılığını görmüyorsun. Ve onu geri çekip aldığında, bu noktada, o artık kamusal alana açılmıştır ve kendi yerine aittir. Dolayısıyla onun 'ölüm'üne bakıyor olursun, intiharına seyirci kalırsın...

İsimsiz, 2018; tuval üstüne suluboya, 40x40 cm.

Çünkü senden 'öteki'leşmiştir...

Elbette..

Peki, bazı işlerinde tıbbâ, ritüellere dayalı bir nevi deva olma durumu da yaşanıyor. Figürlerin

soyutluk mertebelerine baktığımızda Uzakdoğu sanatından Pollock'a, oradan kûfi yazıya erişen, imgenin tekâmülüne karşılık gelen birçok durumla baş başa kalıyoruz.

Evet, evet. Örneğin bu sergideki üç figür, Nicolas de Nicolay'ın Osmanlı İmparatorluğu'na gelip yaptığı bir gravür serisindedir. Derviş gravürleridir. Onun duruşlarına gönderme yapan bir şekilde alındılar ve buraya konuldular. Böyle detaylara çok dikkat ediyorum. Bu figürler çok klasik bir şekilde, anatomileri gerçeğe yakın bir şekilde yapılmış dururken bir noktadan sonra Doğu estetiğinin figürleri haline geliyor. Buradakiler ise Batı estetiğinin figürlerine dönüşüyor. Diğer yandan bütün bu imgeler orijinal tekke 'insan-ı kâmil' resimleri haline geliyor. Ama sonuç, ne Nikolay figürleri ne de tekke resmi gibi oluyor, bir anlamda 'Murat Morova'laşıyor. Benim nezdimde ikisi birden tekamül ediyor ve bir 'kalp' oluşturuyorlar. Baktığımızda, 'o da var, bu da var, ben de varım' noktasına varıyor. Meseleyi bu hale getiriyorum. Leonardo da Vinci'nin kurukafa çizimlerinden kaligrafiyle yaptıklarına kadar uzanıyor bu.

Gene, çok kaba tabirle baktığında, bir diğer yapıtımda kartal var; Selçuklu'nun, Bizans'ın, Almanya'da Nazizmin vb. sembolü. Ama kartal aynı zamanda kartal, İslâm yazı kaligrafisi içinde de var. Burada gördüğün form, aynı zamanda emperyal bir form ve bu kompozisyonda bir Selçuklu kümbetiyle veriliyor: İmparatorluklar da geçiyor, gidiyor. Bireysel tarihten çıkınca, keza, aslan formuna varıyoruz sergide... Bu da Roma'dan yaptığım bir form. Bütün bu coğrafyalararası geçişkenliği de göstermeye çalışıyorum.

Bu sergiyi dört-beş ayda toparlamışım. Ama gerisine baktığında, bütün o okuma süreçleri, dinlenen müzikler, atmosferi solurken zihnin başka bir yana kayması ve senin buna dahil olup olmama hallerin var. Tesadüfen radyoda çalan Neşet Ertaş türküsünde geçen, örneğin bir "Cahildim dünyanın rengine kandım" deyişi, belki de benim önüme bu sergideki bir yapıtı çıkarttırdı.

Sınırları olan doğanın, zamanın, sınırları olan uzayın aldırışsızlığı gibi... 'Sen ne yaparsan yap, gelip geçicisin' diyen bir şey bu.

Öyle. Orada insan gelipgeçiciliğinden başlayıp, burada artık manzaranın, doğanın geçiciliğiyle gidiyor...

Şu aralar dijital sanatla aran nasıl peki?

Ara ara uğraştığım bir alan bu. Sanırım hatırlarsın, Kıssadan Hisse sergisinde, fotoğraf ve onun üzerine müdahaleler vardı. Beral Madra ile yaptığımız Pis Hikâye sergisinde gene böyle bir eğilim var... İnsana ait olan malzemeyi çok değerli bulduğum için, bu serüvene her cepheden baktığımda, malzeme kendini bana seçtiriyor ve ben çok da önyargılı olmuyorum. Burada edindiğimiz hissi, böyle bir dünyayı, fotoğrafla verebilmem, guajla, yağlıboya ile yapmam çok zor. Başkası becerebilir belki. Öyle 'trük'ler, hakim olunmuş fırça darbeleri ve benzeri şeyler istemedim. Hayır, böyle saydamlık, eprimişlik, yokluk, çok az bir kayıp duygusu vermesiydi isteğim... Burada suluboya yapacağım diye bir şey yoktu, kendiliğinden çıktı. Bu ne olur dendi ve suluboya oldu.

İsimsiz, 2018; tuval üstüne suluboya, 100x50 cm.

Ama zamanın da bir 'boyası' var, değil mi ?

Var. İşin de fikrin de bir boyası var. Ama buna mukabil, bazen öyle sergilere çağrılıyorum, öyle işler yapmam gerekiyor ki, birden dijital, dijital müdahale veya fotoğraf çekme ya da fotoğrafa müdahale gibi durumlar çıkabiliyor. Ya da fikri heykel olarak demirden veya buluntu malzemeye yapayım diyebiliyorum. Geçen sergimde, atıkları kullanarak iklim değişimiyle ilgili ne yapabilirim dedim. İşte, atık plastik heykeller yaptım. Fikir, malzemeyi getiriyor.

Şu aralar dünyada yapıların çok hızlı biçimde yeniden kurulduğu, ama aynı hızla da yıkıldığı bir dönem yaşıyoruz. Brexit süreci, Türkiye'nin yaşadığı dönüşüm vb. Müthiş psikolojik, sosyal, siyasal ve elbette iklimsel bir türbülans içindeyiz. Bu koşullarda, eğer kendinde bir 'yetki' veya 'yetkisizlik' hali olduğu kanısında ise, bundan sonra kime, ne devredeceğine inanıyorsun? Sözgelimi usta-çırak ilişkisine nasıl yaklaşıyorsun? Atölyeye, akademiye, sanat tarihine baktığında, adeta bir kavuk devredercesine, ne devredeceğine inanıyorsun?

Usta-çırak ilişkisine inanıyorum. Ahîlik geleneğine inanıyorum. Fakat, bunun bugünün koşullarında usta-çırak ilişkisine gelmesine çok sıcak bakmıyorum. Kendi hayatımda da bire bir usta-çırak ilişkisi yaşadığım hiç kimse olmadı. Fakat, zamanın bana 'bak, bu senin ustan, şuna bir bak,' dedirttiği insanlar çıktı karşıma. Fiziksel anlamda hiçbir şekilde karşılaşma imkânının olmadığı, ilişki kurma şansımın bulunmadığı, ama onu takip edip, ona baktığım için büyük bir gönül borcu duyduğum yığınla insan ve sanatçı oldu. Bunun değerli bulduğum kısmı şu: Ben kararlı biçimde onları seçmedim. Uğraştığım meseleler belli zaman sonra onları çağırdı. Örneğin Cihat Burak gibi... Hiç usta-çırak ilişkisi kurmadım.

Türk sanat tarihine bakınca, 'star'laşmış veya popülerleşmiş olmayan kimi isimler, gün geldi hissettim, adeta kapımı çaldı. Örneğin Malik Aksel gibi...

Şimdi, 2019 yılının Murat Morova resmiyle, Hoca Ali Rıza'nın nasıl bir usta-çırak ilişkisinde olduğuna bakarsan, işte, bütün bu tatlar, kendilerini bana dayattılar. Çünkü kafamda bir şey vardı... Dolayısıyla bu süreçte en çok baktığım, karıştırdığım, Hoca Ali Rıza'nın desenleri oldu. Rengi, tadı, bunları yaparken nasıl aynı duyguya gelebilirim yönündeki endişeleri... Bunu değerli buluyorum. Bence çıraklıkta en değerli şey de bu olmalı. Bir ustanın çırağına illâ kendi 'forme ederek' ondan bir malzeme çıkarmaya çalışması, çok büyük hayal kırıklığı da yaratabilir. Ama, bir çırağın seçtiği ustaya yönelik tercihi, aynı zamanda bir nevî kalite kontrol oluyor. Öteki ise ham bir şey. Tersinden baktığımda, 'bu çocukta bu kaliteyi fark eden bir göz varmış' meselesine geliniyor ki, o daha önemli kanımca. Bundan sonraki aşamada hayatıma neyin girip girmeyeceği noktasında son derece açık bırakıyor beni.

Kendi hayatımda usta-çırak ilişkisi yaşadığım kimse olmadı. Fakat, zamanın bana 'bak, bu senin ustan, şuna bir bak,' dedirttiği insanlar çıktı karşıma. Fiziksel anlamda hiçbir şekilde karşılaşma imkânının olmadığı, ilişki kurma şansımın bulunmadığı, ama onu takip edip, ona baktığım için büyük bir gönül borcu duyduğum yığınla insan ve sanatçı oldu. Örneğin Cihat Burak gibi... Malik Aksel gibi...

Başka meseleler, başka insanlara değer vermeyi gerektirir; bu aynı zamanda bir bilgi hazinesi, bir araştırma konusudur. Önemli olan nokta bu. Kendim için böyle bir şey söz konusu ise, 65 yaşındayım, yaptıklarım insanlara başka şekilde başka heyecanlar verebiliyorsa, oradan kendilerine başka dünyaların kapılarını açabiliyorlarsa, bu elbette değerli. Benim bunu bilmem ve üzerine otorite kurmam gerekmiyor.

Bir tür 'arkeoloji' de diyebilir miyiz, yaptığın şeye ?

E, biraz öyle, evet. Ama sadece ürettiğim işler için değil, hayatım içinde böyle bir durum var. Tavrı öyle olan bir adamım. Belki 30-35 senedir, kendi okuma programım içinde bir şekilde tasavvulla da ilgileniyorum. Dolayısıyla hep bir 'içe bakma' durumu var.

Kendini ekme, biçme, kültürleme, kazabilme durumu...

Eh, inşallah, yani onu da becerebiliyorsak... Ona gayret ediyorsun da, nasıl neşet bulacağına dair fazla bir hükmün, fikrin olmuyor. Çünkü bugünün dünyası, acımasız bir dünya. Hırs, haset, ayağa basma, kibir filan gibi tuzaklara mümkün olduğu kadar düşmemeye çalışıyorum. Sanatım sakın olsun, ağır olsun, önem veya değer meselesi içinde klasmanlara bakıldığında kendine göre doğru yerleri bulsun. Elimden gelen, yapabileceğim bu kadar. Diğerinin getirdiği kirlenmenin, işimin samimiyetini bir şekilde kendi gözümde bozmasına tahammülüm yok.

İsimsiz, 2018; tuval üstüne suluboya, 70x60 cm.

Peki, bir imgeye cahilin mi bilgenin mi bakması daha hayırlı sence? Çünkü neticede sen bir mesaj üretiyorsun, karşında da 'öteki' duruyor...

Tibet'in *Ölümler Kitabı*'nda çok değerli bir söz var: "Ne kadar okursak o denli cahil olduğumuzu anlıyoruz," diyor. Böyle de bir şey var. Dolayısıyla bütün yapıp ettiklerimiz sonucunda geldiğimiz noktada...

...öğrendiklerimiz kadar önyargılı hale de gelebiliyoruz. Dolayısıyla ne kadar boş bir gözle baksak, belki de o kadar çok şeyi görebileceğiz...

Aynen. Kendimizi konumlandığımız yerde bütün söylediklerimiz, aldığımız bütün karne notları, omuzlarımıza koyduğumuz apoletler, göğsümüze taktığımız madalyalar, belli bir noktada işin bütün dengelerini bozabiliyor. Bütün bunlardan nasıl ayrı durulur? Zor. Şöyle zor: Çünkü sanat dünyasına baktığında, sanatın kendisiyle çok ilgilenilmiyor. Bunu yalnızca Türkiye adına söylemiyorum. Sanatın kendisine oluşturduğu bir 'Jet-Set' var, bir enformasyon var ve o kısım konuşulurken sanat konuşuluyor zannediliyor.

Bu atmosferde kendini pervaneli bir uçağa mı, yoksa bir planöre mi yakın bulurdun ?

Valla planör olmak bence daha iyi...

Malûm, işlerinin de konu edindiği bir durum var. Değer meselesine gelmek istiyorum. Değeri kim tayin edecek? Üzerinde konuştuğça, bizler onu değersizleştiren mi oluyoruz? İronik bir duruma geldik. Bir yapıt sustuğça mı konuşuyor ve kıymete biniyor yoksa?

Bu konumuz dışında, ama, günün sanat ortamını, bütün aktörleriyle beraber beğenmiyorum. Her konuda bir iktidar var. Bunlar tayin edici nitelikler ve bu beğenmeme halim içinde de sanatçıları ayırmıyorum... Onlar da buna dahiller. Büyük müzeleşmeleri, bu 'White Cube'lerde sadece elitlerin gelip gittiği galeri sistematüğini beğenmiyorum. Buna karşılık, 'senin argümanların var mı' diyebilirsin, yok. Çünkü ben bir yapıtın meta değerinin ötesinde, fikrî değerinin önemli olduğuna inanıyorum.

Nicolas de Nicolay'ın derviş gravürleri bir şekilde buraya konuldular. Bu figürler çok klasik bir şekilde, anatomileri gerçeğe yakın olarak yapılmış dururken bir noktadan sonra Doğu estetiğinin figürleri haline geliyor. Buradakiler ise Batı estetiğinin figürlerine dönüşüyor. Diğer yandan bütün bu imgeler orijinal tekke 'insan-ı kâmil' resimleri haline geliyor.

Resim izlendiği esnada neye ihtiyaç duyuyor? Senin bir işine 'en doğru' haliyle hangi ışık ve zaman diliminde bakmalıyız dersin?

Her zaman bakman daha doğru. Ben de bazı şeylere bakarken içinde bulunduğum ruh durumuna ve mekâna göre ne kadar farklı duyarlıklar elde ettiğimi gördüm. O değişebilirlik de çok enteresan. Bu işlerin hepsi, atölyede iken bambaşka bir duyarlık veriyorlardı bana. Böyle bir mekâna geldikleri zaman ise bambaşka bir duygu verdiler. Demek ki, 'bunu da onu da barındırma' durumu olabiliyor. Eline aldığı resimli bir kitabın akşam bir baş ucu lambasında sana geçirdiği duyarlık ile gündüz güneşin altında baktığın zaman yarattığı duyarlık ve fikir değişik. Eserlerim adına 'biricik, şahane, böyle olması lâzım' gibi endişelerim yok. Onu hissettirmek de istemiyorum. İnsanlara kendi söylediğinden daha ağır bir çerçevede sunulmasını istemiyorum. İnsanlara o bilgiyi ve ağırlığını dayatmak istemiyorum.

İşlerindeki 'tenselliği' daha önce konuşmuştuk... Ben bunlara birer def, ses üreten birer deri, nesne olarak da bakılabileceğini düşünüyorum...

E, saydam olma nedenim o. Keza, sergideki bazı işlerde görebildiğin o kesik kesik yörünge hareketleri, aynı zamanda Karagöz oyununa da tekabül ediyor. Karagöz tasavvufî yanı da olan bir gelenektir. Orada zâhirî âlem-bâtînî âlem, görünen-görünmeyen meselelerini de yaratmaya çalıştım. Tabii bu konuda da ilk akla gelen şey, o 'zarsı' doku, saydamlık... Bunlar aynı zamanda, parşömenden bu yana, kâğıdın ve kitabın tarihiyle ilgili. Kitap dediğimize göre, kadim bilgi de işin içine girebiliyor ve izleyici katmanları kendine göre açabiliyor. Ona imkân tanımak istedim.

İsimsiz, 2018; tuval üstüne suluboya, 100x50 cm.

Kendi yaşlılığı da, yarası da var, kendi hafızası da var. Hem mânâ hem madde olabilen bir fenomenin peşinde, bir arayüzsün. Hiçbir tarafta değil, ancak bir 'araf'tasın.

Evet, zaten benim sanatımın özeti budur. Gerek teknik, gerek estetik, gerekse duygusal olarak ve siyaseten araf noktasında. Bu sana sonsuz bir özgürlük getirebildiği kadar, aynı zamanda çok derin bir yalnızlık da getirebilir. Çünkü bir tarafa ait olduğun noktada biat başlar ve o noktada da çeşitli pozisyonlar var. Onları yapmazsan biat kabul olmuyor.

Evet. Bu durum ya bir cemaat üretiyor ya da sen o cemaati yaratıyorsun. Sen de bundan kaçınıyorsun.

Benim için bunun sayısallığının hiçbir önemi yok. Bir iki kişiye gerçek anlamda değebilmek çok daha değerli. Dipnotları oraya koyma nedenim de bu: Bakın, buraya bu isimleri, kaynakları koydum, tüm bunları okudum, ettim değil; tam tersi, oradan birinin kafasına sergiyle ilgili bir şey değil de, diyelim ki 'Gustav Mahler dinleyeyim' ya da 'Zeynep Sayın'ın *Ölüm Terbiyesi*'ni ben de okuyayım' fikri düşse bu sergi başarılı olmuş olacak. Çıkarırken gözüne Nesimi'nin *Minnet Eylemem*'i ilişirse... "*Cahildim dünyanın rengine kandım*" deyip bir Neşet Ertaş dinlerse... O vakit bu sergi benim için şahane oldu demektir.

Peki sergideki yapıtlara refakat eden kalın, algısal kırmızı şerit için ne diyebilirsin ?

Sembolik ve doğru bir renk o. Çünkü evrenin bundan sonraki rengi kırmızı ve git gide kızarıyor. Şu anda sütlü kahverengi halinde. Zaten bu yüzden serginin adı *Cosmic Latte*. Ardından pembeleşerek kızarıp mora dönüşüyor, mavileşiyor ve soğuyor. Süreç böyle.

Biz bunu gökkuşağında da deneyimliyoruz...

Evet, tabii aynı şekilde. Aynı renk skalasını takip ediyor zaten...

Dediğim gibi, çalışmaların bana fotoğrafın ilk baskılarını da çağrıştırıyor. O açık kahverengi tarihi kareleri. Bu yönüyle imgelerinin hem pozitif, hem de negatif halleriyle gözümüzün önüne geldiğini düşünüyorum. Asılları ve suretleri bir aradalar...

Tabii serginin adı da dahil olmak üzere, her şeyi açabilirsin: *Cosmic Latte*, bir gerçeklik olarak şu anki evrenin rengi. Bu ayrı bir konu. Ama, aynı zamanda latte ne anlama gelir? Kahve ve süt... İki farklı materyalin bir araya gelerek, yeni bir lezzet oluşturması. Dolayısıyla serginin içinde o da var. İki farklı estetikten yola çıkarak, hem Doğu hem Batı'dan yola çıkarak, kendime ait ve hiçbir yere ait olmayan yeni bir estetik kurma noktasını da birlikte getiriyor. Her biri, çoklu dualite taşısın diye çaba göstermek istedim.

Kendini ekmeye, biçmeye, kültürlemeye, kazabilmeye gayret ediyorsun da, nasıl neşet bulacağına dair fazla bir hükmün, fikrin olmuyor. Çünkü bugünün dünyası, acımasız bir dünya.

Aynı anda hem şeytan hem de meleğe göz kırpmıyor bu imgeler...

E, öyle. İçimizde barındırıyoruz bunları. Ve ne kadar acıdır ki, bütün bu sürecin sonunda, ne şeytan ne melek oluyoruz. İkisi de olamıyoruz. Ben gerçek anlamdaki şeytanilikleri de önemser, değerli bulurum. Ama bu koşullar, bu insan ilişkileri ve sistem, ona da fırsat tanımıyor. Çünkü onun da önüne devamlı bariyerler konuyor. Hepimiz standart, ehil, manikürlü... Zaten sergi bunu kapsıyor: Kötülük olsun diye yapılmış sanat ile iyilik olsun diye yapılmış sanatın birbirine *mikslenmiş* olması. Tasavvuf ve İslâm felsefesinin sanata bakışındaki o hiçlik ile isyankâr bir yapının birbirine monte edilmesi. Çünkü ikisi de bir şekilde, sistem tarafından çok büyük hoşnutlukla karşılanmıyor. O kadar 'mahviyetkâr' olman da, o kadar 'radikal, devrimci' olman da istenmiyor.

Hayatın ritmi hep bir 'vasat'a ayarlanmış durumda. Bunun gibi, yüzde yüz iyi olmanın da bir kötülüğü var. Çünkü senin yüzde yüz iyiliğin, karşı tarafta ne etki yapıyor, onu tayin edemiyorsun. Hani derler ya, *merhametten maraz doğar!* Orada Doğu veya Batı medeniyetlerinden bir taraf, merhametten doğan marazı nankörlükle karşılayabilir ve o bağlamda baskı, şiddet uygulayabilir. Daha Doğu'da ise bu marazı hayatın kendine ait bir döngü olarak kabul etme hali oluyor. Gene de, ikisinin de getirdiği sonuçlar bir noktada birleşiyor. Nedir o? Ne yaparsan yap, insana verilmiş olan ömür kısıtlı. Ölümlü bir varlıksın. Bu kadar.

Bilgi: galerinevistanbul.com / muratmorova.com